

נאום בטקס סיום הלימודים והסמכה לרבנות בסמינר היהודי/בית במדרש לרבנים בניו יורק.

18 למאי, 2023

אברהם יצחק (ארתור) גרין

נשיאת JTS הנכבדה, עמיתים נכבדים, חבר הנאמנים ותומכי בית המדרש, וכמובן הבוגרים החדשים של המחזור הנוכחי והרבנים החדשים:

נפל בחלקי הכבוד לקבל את הסמיכה לרבנות על ידי מוסד מכובד זה לפני 56 שנים. הטכס נערך ביום ראשון ה-4 ביוני 1967, יום לפני פרוץ מלחמת ששת הימים. אלי ויזל היה נושא הדברים באותו אירוע. היה זה רגע של מתח שיא עבור כולנו. נשיא מצרים גמאל עבדל-נאצר כבר חסם את מיצרי טיראן ובכך חסם את הפתח הדרומי של מדינת ישראל. צבאות ערב איימו להצטרף אליו בפלישה מהמזרח ומהצפון. כל הטראומה של יהדות העולם מהשואה שהייתה עדיין טרייה בזיכרון, ניעורה מחדש. לא ידענו באותה עת אם ישראל תצליח לשרוד.

56 שנים מאוחר יותר, אף אתם מסיימים את הלימודים ומקבלים את הסמיכה הרבנית ברגע קריטי להיסטוריה של מדינת ישראל ושל יהודי העולם. כפי שרבים מכם בוודאי יודעים, הכבוד שניתן לי היום הוא שהביאני בחזרה לכאן מירושלים, בה שהיתי במהלך ארבעת החדשים האחרונים, כדרכי בכל שנה. זמן מאד מיוחד לשהות בישראל. לראשונה מאז 1967 שמעתי אנשים רבים שהכרתי והערכתי שואלים: "האם יש עתיד למפעל הציוני הזה?"

האיום של היום, כמובן, הוא שונה. ישראל למדה כיצד להתמודד עם אויביה החיצוניים. למרות הדיבורים הרבים על "איום צבאי", שבחלקם משמשים כמניפולציה שנועדה לעורר פטריוטיות, נראה שצה"ל מתמודד עם איום זה היטב. האתגר לקיומה של ישראל הפעם מגיע מבפנים. מדובר בשבירת האמנה החברתית בין הממשלה ואזרחיה, ממשלה שלה התפקיד הקשה של שמירת לכידות בין גושים גדולים בחברה הישראלית, השונים בתכלית ולפעמים עוינים זה לזה - והמגלים כי יש להם מעט מאד מהמשותף בדרך בה הם תופשים את משמעות המדינה היהודית הזאת, והערכים עליהם היא אמורה לעמוד.

ברם, לא באתי היום לדון בפוליטיקה. מה לכל זה ולכם, מחזור בוגרי JTS של שנת 2023? בדרך זו או אחרת, אנו מקווים שכל אחד ואחת מכם ישמש או תשמש מנהיג/ה או מורה בסקטור הצפון-אמריקאי של עם ישראל. אתם תהיו רבנים, מחנכים, מנהיגים קהילתיים או - הזן הנדיר שבכולם - חברים מלומדים ושומרי מצוות בתנועה היהודית הקונסרבטיבית שאינם עושים זאת כמקצוע, אבל שתומכים.

במה תדגלו? אילו ערכים למדתם בשנים הללו, הן מהמורים שלכם, או הן תוך כדי מרידה במה שניסו ללמד אתכם, כמו שקרה לרבים במשך שנות שהותי שלי כאן? איזו יהדות תרצו אתם לקדם? באיזה שלב תחליטו לנקוט עמדה? בעד איזה ערכים תעמדו איתנים?

הבעיה עם הבחירות בישראל שנערכו ב-2022 אינה בעיה ישראלית גרידא ואינה פוליטית גרידא. הבעיה פרוסה על עתיד היהדות כולה, כולל היהדות שאנחנו בתפוצות יוצרים ומקיימים. השדים ששחררו מהבקבוק על ידי ממשלת ישראל מסוכנים בדיוק משום שהם מה שספר הזוהר מכנה "שדין יהודאין" - שדים יהודיים. הם מלובשים ב"איצטלא דרבנן", היינו בלבוש המסורת, ומבקשים להשליט כוחם על כל היהודים ולהשפיע על הבנתנו את המורשת היהודית המשותפת. הם טוענים להיותם באי כוחה של

המסורת ודורשים את הסמכות המתלווה לכך. הנזק שגישה זו גורמת אינו אך ורק למדינת ישראל ולמוסדותיה הדמוקרטיים, אלא גם ליהדות כולה ולמקומה כאחת המסורות הרוחניות הגדולות שבעולם.

הם רואים את היהדות דרך עדשה בלעדית וצרת אופקים. המובאות מהמקורות, אותן הם בוחרים באופן תחבולני, הן אלו המדגישות את עליונותם של היהודים (עם הנבחר). : "בני בכורי ישראל..." , "רק בך בחרתי", "את יעקב אהבתי ואת עשיו שנאתי..." "עשיו" משמעו כל עמי העולם - כיוון שהם, מטבעם, שונאים את היהודים. העולם מחולק בינינו ובינם ואנו אלה שהקב"ה נתן להם את תורתו האהובה.

קריאה זו של המסורת - אשר מהווה כיום נחלת הרוב שבמנהיגותה של מדינת ישראל, נוטפת עודף התנשאות וגבהות לב. בגלל שחיי יהודים חשובים יותר, "חיי ערבים אינם חשובים" - "Don't matter" - או הם חשובים הרבה פחות. בשטחים הכבושים, בני אדם נורים ונהרגים על ידי חילי צה"ל, כוחות משמר הגבול, או מתנחלים כמעט מדי יום ביומו. רק הסתכלו בעיתון הארץ בכל יום שתראו. אכן חלק מאלו שנורים הם מחבלים, אבל ללא ספק לא כולם. אינני צריך לספר לכם איך זה משתמע כאן באמריקה כאשר אנו שומעים על כך. וכן שומעים.

אנו מעורבים היום במאבק גדול על נשמתה של היהדות. אלו שקוראים זאת באופן מתנשא ושונא זרים כבשו את מרכז הזירה. רבים המבינים שזהו עיוות מכוער של תפישת תורתנו, שנוצר מתוך שנים ארוכות של רדיפות ודיכוי, נסוגים מהמאבק, אם מתחושת בושה שאינם בקיאים מספיק במקורות, או פשוט כי איבדו ענין. אך עלינו לזכור שמדובר במורשת לה שותפים כולנו ובה אנו רוצים להתגאות. האם ברצוננו לוותר על המורשת ולתתה בידי הגזענים שבתוכנו? עלינו לאמץ ולחזק חזון חלופי לזה הגזעני. אנו זקוקים ליהדות שהולכת בדרכי התלמוד ששואל: "למה נברא אדם יחידי?" ועונה: "כדי שלא יוכל אדם לומר לחברו: "אבי גדול מאביך". כולנו בני אדם וחווה. חיי כל אדם שווים בערכם, כולל חיי ישראלים ופלסטינאים. אנו זקוקים ליהדות שהולכת בדרכי בן עזאי במחלוקת שהיתה לו עם רבי עקיבא אודות: "איזהו כלל גדול בתורה?" רבי עקיבא אמר "ואהבת לרעך כמוך" ואילו בן עזאי ענה: "לא, אני יודע כלל גדול מזה: "ביום ברא אלוהים אדם, בדמות אלוהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם".

מדוע? מה ענין הוויכוח הזה? בן עזאי רואה סכנה בדברי רבי עקיבא, בהגדרה מי הוא "רעך". האם מדובר רק ברעך היהודי? או אולי רק יהודי שומר מצוות? או אולי רק יהודי שדובר אידיש ולא יוצא עדות המזרח? אולי מדובר רק בחסיד סאטמר ולא חסיד בעלז? כאשר בן עזאי מתייחס לבריאת האדם בצלם אלוהים, הוא קובע שזה בהכרח כולל את כל בני אדם בעולם.

חלק מהארס שחדר לדם הישראלי, מקורו ברעל יהודי אמריקאי. מאיר כהנא, ברוך גולדשטיין, שרצח בדם קר מתפללים מוסלמים במערת המכפלה בה קבורים אבותינו המשותפים, ויצחק גינזבורג, השר להם שירי הלל ומחפש להפוך את מדינת ישראל לממלכה הלכתית, כולם יהודים אמריקאים. כולם תוצר של החברה שלנו כאן.

היכן נכשלנו? לא ניצלנו את ההזדמנות של החופש והרווחה הגדולה שמצאנו באמריקה ליצור יהדות של "גדולה מוסרית ותעוזה רוחנית", כדברי מורי הנערץ אברהם יהושע השל.

ברצוני לומר כמה מילים על שני מושגים אלה:

גדולה מוסרית - משמעה לדעת היכן אנו עומדים. טבועה בנו עמוק המסורת המוסרית שמאפשרת לנו לדעת על בשרנו להבחין בין טוב ורע. אצטט כאן מתוך דברי תורה שכתבתי על פרשת השבוע, פרשת קדושים:

"לעני ולגר תעזוב אותם אני יי-ה-ו-ה אלוהיכם...לא תשבעו לשמי בשקר...אני יי-ה-ו-ה...לא תקלל חרש ולפני עוור לא תיתן מכשול ויראת מאלוהיך אני יי-ה-ו-ה...לא תעמוד על דם רעך אני יי-ה-ו-ה...ואהבת לרעך כמוך אני יי-ה-ו-ה (י"ט: יי"ח)".

כוחו הגדול של פרק זה הוא בחזרות הרבות על המילים: "אני יי-ה-ו-ה" בעיקר לאור מקומו במרכז ספר "ויקרא", תורת הכוהנים. לא נמצאת חזרה דומה לא בתיאורי הקורבנות, לא בציוויים על המאכלים האסורים ולא ברשימת איסורי הערייות שממלאים את רוב הפרשיות שבספר ויקרא.

חישובו על כך כדרך של הדגשה. החזרה על "אני יי-ה-ו-ה" מהווה אמירה חזקה מן השמים כי אלו הן המצוות שבהן נודעתי ושהן אני נוכח בשלמות. או, אם אתם מעדעפים, ניתן לראות זאת כהדגשה של סופר קדום שהעתיק את דברי התורה. זה מה שהתורה **באמת** באה ללמדנו. אין פלא אם כך שרבי עקיבא, אחד מקוראי התורה בעיון ובדייקנות בכל הדורות, קבע ש"ואהבת לרעך כמוך" הוא "כלל

גדול בתורה". הוא הבין זאת מן ההדגשה "אני יי-ה-ו-ה" שנוספה למצווה זו. אין פלא שגם האריז"ל, גדול בעלי התפילה בין המקובלים, פתח את תפילת הבוקר בכל יום באמירה: "הנני מקבל עלי מצוות עשה של 'ואהבת לרעך כמוך'". גם הוא שמע ופירש את ההדגשה שניתנה בטקסט כמורה על 'מהות התורה כולה'.

יישום תורת אהבת הבריות או צלם אלוהים באופן אוניברסלי, כפי שהייתה הכוונה המקורית, אינה רק נהירה אחרי ערכים מערביים ליברלים; זהו לב התורה, אשר הוכנס במתכוון במרכז בספר ויקרא, שהוא מרכז התורה. כאן בארה"ב יש בידינו החופש והמעמד לעמוד על חשיבות הערכים הללו כיהודים. יש לנו גם חובה להתנגד ליהודים אלה שאינם מלמדים וחיים על פי ערכים אלו, ויהיו אלה בקיאים גדולים בתורה ושומרי מצוות אדוקים. אם יהדות הינה הלכה בלבד, וההלכה חלה רק על טקסים ומתייחסת ליהודים בלבד, יכולנו אולי להישאר בגטו של לפני מאתיים שנה. גם בהירות שיש לנו באמריקה - וכן בישראל - לא הצלחנו להשיל מעלינו את הפחד והשנאה לגוי שהם נחלת אלפי שנות דיכוי והשפלה.

בישראל, אני רואה יהדות חדשה הולכת ונוצרת, המתאימה לעם יהודי מתחדש בחופש. היא תיווצר על ידי אנשים מהציבור הדתי-לאומי הפתוחים לשינוי, יחד אלה שנמלטים או חצי נמלטים מהחברה החרדית ורוצים יהדות חילופית לזו שגדלו עליה וסבלו את עולה, וגם על ידי צעירים שגילו רוחניות במקומות אחרים - אם בהודו או בג'ונגלים של דרום אמריקה, ואשר מחפשים גישה רוחנית כזו ליהדותם. יהדות זו "מארץ תצמח" - הדאגה היא רק שיהדות מתחדשת זו לא תהיה **מורעלת** בלאומנות יתר, שהיום "שולטת בכיפה".

היום הוא יום ירושלים, חגיגת הניצחון והתשועה של 1967, שהפכה להזדמנות למצעדים מכוערים ומקניטים בתוך שכונות ערביות בירושלים. עלינו להתבייש בכך שאנו מאפשרים זאת! אנו היהודים שמאמינים בכתוב בתהילים, "ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו", חיבור שאמור לכלול את כל תושביה של עיר האלוהים, לא רק את רחובותיה ובנייניה.

אבל אנו זקוקים ליהדות חדשה כזאת גם כאן באמריקה, שגם פה יש לנו אויר חופשי ליצור ולעשות כן. זה מחזיר אותי ל'תעוזה הרוחנית'. אנחנו יותר מדי במגננה, מנסים להיאחז במה שהיה, במקום לחשוב על העתיד ולאן פנינו. במה אנו מאמינים היום? מה זה אומר להיות אדם דתי במאה ה-21? זו השאלה שהיה אברהם יהושע השל שואל היום. כיצד נעצב יהדות מעוגנת במסורת העונה לשאלה הזו? אם ל"כנסת הרבנים" יש ועדה הדנה בהלכה וסטנדרטים, שעושה הרבה דברים חשובים, היכן היא הוועדה שלנו הדנה באגדה ובאמונה?

אנו חיים בתקופה בה שני מאבקים חשובים מהמאה ה-20 של העולם הדתי במודרנה כבר הוכרעו: המאבק נגד האבולוציה והמאבק נגד ביקורת המקרא. כיצד עלינו להתקדם לאור זאת ולנסח אמונה יהודית עכשווית שתכלול ישרה אינטלקטואלית ביחד עם עומק רוחני?

איתרע מזלי כמחפש צעיר לימים לפגוש מסורת של המיסטיקה היהודית, בעיקר דרך כתבים של ראשית החסידות. תודות לחינוך המעולה שהתנועה הקונסרבטיבית הציעה באותם ימים (אני ממתי מעט סיפורי ההצלחה של מסגרת זו!), רכשתי עברית שאפשרה לי לבלוע ספרי מקורות. אך בו זמנית ראיתי, במשך שלושה דורות, אלפי מחפשי דרך כמוני, אשר פנו עורף ליהדות במחשבה שאבד עליה הכלח, והיא אוטוריטרית ללא תקנה. עם אבדן האמונה בתמונת "אבינו שבשמים" שהכירו בילדותם, לא היה מי שיציע להם תחליף, אמונה עבור מבוגרים, במסגרת היהדות. כשנשאלים מהי דתם, עונים שאין להם דת או שהם בודהיסטים בדרך. **הכישלון הוא שלנו** בתור מחנכים ו"תופסי התורה", כי לא השכלנו להציע להם דבר.

כבר חצי מאה אני עמל לבטא באופן ברור ובר הישג מה שהייתי מכנה יהדות למבוגרים החיים בחירות. אני עצמי מתקרב לסיום פרק חיי היצירתיים. אך אתם המסיימים כאן את הלימודים צעירים, רק בראשית דרככם. אנו זקוקים לכם שתירתמו ותתרמו איש לפי דרכו, למשימה שדורות רבים עסקו בה - לחדש את פניה של היהדות.

ה"שפת אמת" (רבי יהודה אריה לייב אלטר, האדמו"ר מגור), אחד מהמקורות החסידיים האהובים עלי ביותר, כותב על הברכה בסיום העלייה לתורה: "ברוך אתה ה' אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו, ברוך אתה ה' נותן התורה": על החלק הראשון, אשר נתן לנו תורת אמת" הוא אומר "זו התורה שבכתב" אותה אנו מעבירים כלשונה מדור לדור, ואילו על החלק השני של הברכה: "וחיי עולם נטע בתוכנו" הוא אומר, "זו תורה שבעל פה."

התורה שבעל פה אינה רק סט של ספרים הנמצאים על המדף בבית המדרש, הוא טוען. היא תהליך שנתר חי בתוכנו לנצח. ורק כאשר נפגשים שני הכוחות הללו, התורה של המסורת והתורה המתחדשת דרך "חיי עולם" הנטועים בכל אחד מכם, רק אז "אשר נתן לנו" יהפוך להווה "נותן התורה", והקב"ה נותן לנו את התורה שוב.

כשתעלו לקבל את התואר, חשבו על זאת כמין עלייה לתורה – ותזכרו את הברכה הבאה בעקבותיה.

(תודות לנעמי סמידט-אפק עבור התרגום)